

— **стимулювання підприємництва та малого бізнесу:** надання фінансової підтримки та податкових пільг для створення нових підприємств та розвитку малого бізнесу. Це може створити робочі місця та підтримати економічний розвиток;

— **професійна підготовка та перепідготовка:** запровадження програм професійної підготовки та перепідготовки для людей, що залишилися без роботи внаслідок війни. Це дозволить їм отримати нові навички та кваліфікацію, необхідні для працевлаштування у нових галузях;

— **соціальні програми підтримки:** важливо також надавати соціальні підтримку безробітним, включаючи допомогу у пошуку роботи, безробітні допомоги, медичне страхування тощо;

— **міжнародна допомога та інвестиції:** важливо залучати міжнародну допомогу та інвестиції для економічного відновлення та стабілізації країни після війни.

Ці заходи можуть допомогти зменшити безробіття та сприяти економічному відновленню після війни. Однак успішність цих заходів залежатиме від рівня співпраці між урядом, громадськістю та бізнесом, а також від загальної політичної та економічної ситуації у країні [2].

Таким чином, безробіття може бути важливим фактором соціальної дезінтеграції суспільства, спричиняючи розлад у соціальних, економічних і політичних сферах життя людей. Для запобігання цьому важливо створювати програми підтримки для безробітних, розвивати ефективну політику зайнятості та стимулювати економічний розвиток для створення нових робочих місць.

Список використаних джерел

1. Рівень безробіття в Україні URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
2. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови URL <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html>

Дворник Інна,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

РОЛЬ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

«Розвиток» у розрізі підприємницької діяльності полягає в сукупності трансформацій всередині певного суб'єкта господарювання, сформованих під впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, спрямованих на перехід системи до якісно нового стану, враховуючи покращення таких її характеристик, як стійкість, гнучкість та адаптивність [1]. Стримуючими факторами розвитку можуть слугувати специфічні особливості галузі:

1. Земля – основний засіб виробництва. Даний ресурс виступає одночасно предметом і засобом праці. Крім того, земля має низку характеристик, що

Discussion panel 2. «Protection of agricultural producers and economic policy of protectionism of agro-industrial complex. Social disintegration and stratification of society in the face of rising food prices Management and finance in agriculture»

формують її винятковість: природне походження, територіальна обмеженість та іммобільність, незамінність, родючість. Останні потребують особливої уваги в процесі планування виробництва та значних капіталовкладень [6].

2. Тісний взаємозв'язок процесу виробництва із природно-кліматичними умовами. По-перше, розвиток і відтворення рослин і тварин відбувається за біологічними законами. По-друге, непередбачуваність природних процесів формує потенційні ризики діяльності аграрних підприємств, пов'язані із форс-мажорними обставинами.

3. Сезонний характер виробництва. Дана особливість виникає внаслідок невідповідності між періодом виробництва та робочим періодом. Така ситуація спричиняє нерівномірне надходження як продукції, так і доходів від її реалізації протягом року, а отже, формує кредитомісткість аграрного виробництва [3].

4. Особлива кон'юнктура агропродовольчого ринку. Сільськогосподарська продукція має відносно нееластичний попит. За таких умов є два можливих варіанта розвитку подій: істотне зниження ціни, незначне збільшення обсягів продажу, додатковий дохід від продажу не покриває витрати на зниження ціни; істотне підвищення ціни, незначне зниження обсягів продажу, додатковий дохід від зростання ціни покриває зменшення обсягу продажу. Проте варто зазначити, що різні види сільськогосподарської продукції можуть мати різний коефіцієнт еластичності. Крім того, структура попиту і пропозиції базується на обсягах зібраного врожаю, що у свою чергу, неабияк впливає на прибутковість виробника.

5. Менша інвестиційна привабливість. Потенційні інвестори вкладають свій капітал переважно в ті виробництва, від яких можна отримати швидку віддачу. З огляду на попередні особливості зрозуміло, що сільське господарство не має такої переваги, здебільшого через тривалий період виробництва (нерідко більше року), нерівномірність доходів протягом року, невизначеність та високий ступінь ризику (у т. ч. внаслідок некерованих зовнішніх факторів) тощо [4].

6. Особливості оцінки результатів діяльності аграрного підприємства. Ефективність виробництва, переробки та реалізації агропродукції неможливо об'єктивно оцінити виключно на основі вартісних показників, вагому роль при цьому відіграє також натуральне вираження. Крім того, якщо говорити про витрати на виробництво та собівартість продукції, то на відміну від суб'єктів господарювання інших галузей, що користуються переважно залученими ресурсами, аграрні підприємства часто забезпечують себе необхідними матеріалами самостійно (значна частка продукції не набуває товарної форми, а використовується в наступних циклах відтворення). Така ситуація дозволяє в динаміці зменшувати як витрати на виробництво, так і собівартість готової продукції [5].

7. Соціальна відповідальність агробізнесу. Враховуючи, що аграрні підприємства напряду взаємодіють із природними ресурсами, то очевидно є необхідність мінімізації негативного впливу виробництва на стан навколишнього середовища. Важливим питанням є якість продукції, що безпосередньо впливає на

здоров'я населення, охорона праці та належні умови праці, врегулювання тривалої заборгованості по виплатах, прозорість обсягів фондів фактичної заробітної плати і своєчасна виплата відповідних податків, участь у місцевих, регіональних проєктах, спрямованих на розвиток сільських територій та ін. [6]

Відсутність можливості довгострокового планування діяльності аграрних підприємств, а також ряд вищезгаданих дестабілізуючих факторів, що виникли внаслідок бойових дій, призводять до спрощення процесів аграрного виробництва, незакінченого ланцюжка виробничого процесу, що загрожує зниженню врожайності сільськогосподарських культур, погіршенню якісного складу земель, банкрутству більшості аграрних підприємств України та глобальній продовольчій кризі. Потрібно враховувати, що аграрний сектор залежить від біологічних процесів, йому властивий один із найбільших періодів окупності витрат, що обмежує можливості швидкої переорієнтації виробництва на іншу продукцію.

Диверсифікація – це одна зі стратегій розвитку підприємства, що передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на формування нових джерел доходу за рахунок опанування нових технологій, сфер діяльності, організації нових видів виробництв і, відповідно, розширення асортименту продукції, що випускається підприємством, а також із її класифікацією, що включає дві базові класифікаційні ознаки: сферу (фінансова, маркетингова, виробнича) і напрямок (конгломератна, концентрична, горизонтальна, вертикальна) здійснення диверсифікації [2].

Особливості господарської діяльності та перспективи розвитку підприємства залежать від того, наскільки ефективно воно зможе усунути недоліки, сформувавши додану вартість та запобігти потенційним загрозам виробництва, пов'язаним як із зовнішніми, так і з внутрішніми факторами. Застосування диверсифікації діяльності є перспективним шляхом для забезпечення розвитку підприємства [3].

Список використаних джерел:

1. Inna Dvornyk, Viktoriya Stadnyk. Analysis of profitability of agricultural enterprises as an indicator of economic efficiency. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2021. №3. С. 163-168. URL : <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/12/2021-en-3-24.pdf>
2. Болотова В. В. Суть диверсифікації як економічного процесу. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3. С. 176-187.
3. Дворник І.В., Стадник В.П. Формування доданої вартості як шлях розвитку економіки України. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2023. №5. С. 384-389. URL : <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/12/322-61.pdf>
4. Державна служба статистики України. URL : <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.05.2023 р.)
5. Згурська О. М. Диверсифікація як метод підвищення економічної ефективності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 16-21.
6. Ігнатенко М. М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.